

Załącznik 2. Autoreferat przedstawiający opis dorobku i osiągnięć naukowych w języku polskim

1. Imię i nazwisko: **Maciej Smętkowski**

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe

- Doktor Nauk o Ziemi w zakresie geografii, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, 2005; tytuł rozprawy „Metropolia – region: nowe relacje w gospodarce informacyjnej (na przykładzie Warszawy i Mazowsza)”;
- Magister gospodarki przestrzennej, Uniwersytet Warszawski, Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, 2000, dyplom z wyróżnieniem;
- Magister geografii, Uniwersytet Warszawski, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych, 2000, dyplom z wyróżnieniem.

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych:

Od stycznia 2000 r. jestem zatrudniony na Uniwersytecie Warszawskim w Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG), początkowo na stanowisku asystenta, a od 2006 r. na stanowisku adiunkta. Od 2008 r. pełnię funkcję Zastępcy Dyrektora ds. finansowych w Instytucie Ameryk i Europy, Uniwersytet Warszawski.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

Osiągnięciem naukowym jest monografia „Rozwój regionów i polityka regionalna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji i globalizacji”:

Maciej Smętkowski, Rozwój regionów i polityka regionalna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej w okresie transformacji i globalizacji, Warszawa 2013, Wydawnictwo Naukowe SCHOLAR, ss. 377.

Książka przedstawia wyniki badań przeprowadzonych w ramach projektu „Rozwój regionalny i polityka regionalna w krajach Europy Środkowo-Wschodniej”, finansowanego przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach grantu nr: N N114 056236.

Omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania.

Cel naukowy, pytania i hipotezy badawcze oraz metody

Badania, których rezultatem była powyższa publikacja miały kilka głównych celów. Po pierwsze podjąłem w ich ramach próbę oceny czy w krajach Europy Środkowo-Wschodniej zachodzą procesy regionalnej konwergencji, czy też w wymiarze regionalnym przeważają procesy polaryzacji procesów rozwoju. Po drugie starałem się dociec jakie były główne czynniki sprawcze tych procesów. Po trzecie próbowałem ocenić jak zmieniły się modele polityki regionalnej nowych krajów członkowskich na

skutek przystąpienia do Unii Europejskiej i czy ta polityka odgrywała znaczącą rolę w rozwoju regionów.

Większość dotychczasowych badań procesów rozwoju regionalnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, poza najnowszymi opracowaniami (m.in. Kosiedowski 2008; Łażniewska i in. 2011), uwypuklała specyfikę tych państw związaną z procesami transformacji (np. Gorzelak 1995, Domański 1997, Stryjakiewicz 1999). Tymczasem zgodnie z tezą postawioną przez G. Gorzelaka (2007) transformację systemową można w dużej mierze uznać za zakończoną, a rozwój krajów Europy Środkowej kształtują współcześnie globalne megatrendy w tym zakresie. Podstawowym z nich jest przejście od gospodarki fordowskiej do postfordowskiej, które w większości krajów „starej” Europy rozpoczęło się już w latach sześćdziesiątych XX w. Należy jednocześnie zauważyć, że zmiana paradygmatu rozwoju towarzyszyło otwarciu państw postsocjalistycznych na procesy globalizacyjne przejawiające się w wymiarze gospodarczym wzrostem obrotów handlu zagranicznego i skali inwestycji zagranicznych, a także dominacją sektora wyspecjalizowanych usług informacyjnych, co w wymiarze terytorialnym znajduje wyraz w procesach metropolizacji (zob. m.in. Gorzelak, Smętkowski 2005). W założeniu moje badania miały włączyć się w rozważania na ile transformacja krajów Europy Środkowo-Wschodniej w wymiarze regionalnym wciąż jest ewenementem, a na ile państwa tego makroregionu naśladują procesy zachodzące w krajach wysoko rozwiniętych, które są kształtowane przez globalne megatrendy rozwojowe.

Ponadto należy zauważyć, że przystąpienie 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej jest czynnikiem zachęcającym z jednej strony do sporządzenia bilansu otwarcia pokazującego przemianę przestrzeni gospodarczej krajów Europy Środkowo-Wschodniej w ostatnich latach przed członkostwem, a z drugiej – do wstępnej oceny potencjalnego wpływu polityki spójności UE na procesy rozwoju regionów tej części kontynentu. Taka ocena jest szczególnie ważna w świetle krytyki polityki spójności Unii Europejskiej, której zarzuca się socjalne, a nie prorozwojowe nastawienie (np. Boldrin, Canova 2001), a nawet możliwość spowolnienia tempa rozwoju w długim okresie w przypadku jednoczesnego małego stopnia otwartości regionalnej gospodarki (np. Ederveen i in. 2006). Wśród innych jej niekorzystnych cech, wskazuje się również (Kukliński 2004): „strukturalizm” rozumiany jako dążenie do uniformizacji przestrzeni europejskiej; „mechaniczność” interpretowaną jako uzależnienie pomocy od spełnienia określonych kryteriów ilościowych, co może skutkować brakiem motywacji elit regionalnych do przeprowadzenia koniecznych zmian i uzależnieniem od pomocy zewnętrznej; „introwertyzm”, czyli przedkładanie działań wewnętrznych nad inicjatywy mające poprawić pozycję Wspólnoty w wymiarze globalnym; „fragmentaryzm”, czyli nadmierną koncentrację na wybranych elementach przestrzeni europejskiej (regionach zapóźnionych) względem podejścia holistycznego związanego z funkcjonowaniem Wspólnot w przestrzeni globalnej. Wyniki moich badań dostarczają wstępnych ocen pod względem i tworzą podstawę do oceny modeli polityki regionalnej krajów EŚW w przyszłości.

Pierwsza z przyjętych hipotez badawczych zakładała, że konwergencji gospodarczej nowych krajów członkowskich towarzyszyć będzie polaryzacja procesów rozwoju w wymiarze regionalnym. W świetle teorii neoklasycznych w warunkach doskonałej konkurencji i pełnej mobilności czynników produkcji powinno następować bowiem wyrównywanie poziomów rozwoju między regionami na skutek przepływu kapitału do regionów o niższych kosztach czynników produkcji i pracowników do regionów o wyższych płacach. Natomiast zgodnie z teoriami rozwoju spolaryzowanego szybciej powinny się rozwijać bieguny wzrostu specjalizujące się w innowacyjnych rodzajach działalności, co w

warunkach przestrzennego ograniczenia procesów rozprzestrzeniania i jednoczesnych procesów wymywania zasobów rozwojowych z pozostałych regionów prowadzi do wzrostu regionalnych różnicowań. Niewątpliwie obie te grupy teorii mają pewną moc wyjaśniającą, choć prawdopodobnie sprowadzającą się do określonych uwarunkowań terytorialnych i czasowych. O ile więc pierwsza z nich dobrze tłumaczy zjawiska konwergencji zachodzące na poziomie krajowym, o tyle druga znacznie lepiej przedstawia zjawiska, które mają miejsce na poziomie regionów danego kraju. Wynika to z cech współczesnej gospodarki informacyjnej, w której koszt produkcji wciąż odgrywa istotną rolę, ale zarazem rozwój regionów w coraz większym stopniu zależy z jednej strony od ich atrakcyjności dla zewnętrznego napływu kapitału i wykwalifikowanych pracowników, a z drugiej – od umiejętności stworzenia innowacyjnego środowiska (będącego splotem relacji gospodarczych, technologicznych, instytucjonalnych i społecznych) dla rozwoju lokalnych podmiotów gospodarczych. W efekcie należy założyć, że głównym wymiarem różnicowania regionalnego w krajach Europy Środkowo-Wschodniej będzie dychotomia między innowacyjnymi obszarami metropolitalnymi, które w coraz większym stopniu funkcjonują w globalnej przestrzeni przepływów, a pozostałymi regionami, których rozwój pozostaje osadzony w układzie krajowym. Ta dychotomia powinna zastąpić podział na miasta i obszary wiejskie zgodny ze wcześniejszym paradygmatem rozwoju.

Kolejne pytanie dotyczyło czynników, które mają zasadnicze znaczenie w procesach rozwoju regionów. Czynniki można podzielić na szereg różnych grup (zob. np. Churski 2008), w tym w uproszczeniu na egzogeniczne i endogeniczne. W związku z tym podjęto empiryczną próbę zweryfikowania wpływu na procesy rozwoju regionów czynników sprzyjających zewnętrznemu napływowi kapitału i ludności oraz wewnętrznych czynników sprzyjających rozwojowi lokalnemu. Można jednocześnie przyjąć hipotezę, że o ile czynniki endogeniczne będą kluczowe dla rozwoju obszarów metropolitalnych, o tyle w rozwoju obszarów pozametropolitalnych wciąż większa będzie rola czynników egzogenicznych, w tym związanych z dyfuzją procesów rozwoju metropolii – nawet dość odległych przestrzennie. W badaniach jakościowych uwzględniono również rolę czynników strukturalistyczno-instytucjonalnych w rozwoju regionów w szczególności związanych z różnym etapem rozwoju badanych układów terytorialnych, adaptacyjnością istniejących struktur gospodarczych wynikającą z dostępnych zasobów kapitału ludzkiego, a także sprawności władz publicznych wspieranych przez rozwinięte otoczenie instytucjonalne. Powyższe czynniki wynikają z głównych teorii i koncepcji rozwoju regionalnego, zarówno tych klasycznych, jak i współczesnych przedstawionych w rozdziale 1 pracy.

Następna hipoteza zakładała, że konieczność przygotowania do członkostwa w Unii Europejskiej oraz wdrażanie unijnej polityki spójności miały znaczący wpływ na zmianę modeli polityki regionalnej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Należy również spodziewać się wzrostu znaczenia polityki regionalnej, której skala w okresie przedakcesyjnym była ograniczona, podobnie jak zakres pomocy unijnej. Jednak biorąc pod uwagę dynamikę procesów związanych z przejściem od gospodarki przemysłowej do informacyjnej, można przyjąć, że niezależnie od przyjętego modelu wpływ polityki regionalnej na stan różnicowań międzyregionalnych badanych krajów powinien być jednak relatywnie niewielki. Można jednocześnie postawić hipotezę, iż w niektórych regionach pomoc zewnętrzna może okazać się istotnym czynnikiem rozwoju. W szczególności należy wziąć pod uwagę te regiony, które mimo niewielkiego potencjału odnotowują wysokie tempo wzrostu gospodarczego. Sprzyjać temu powinna odpowiednia struktura interwencji ukierunkowana na pobudzenie endogennej potencjału rozwojowego. Ponadto wymaga to przyjęcia założenia o tym, że regionalne

i lokalne elity pomoc zewnętrzną wykorzystują na rzecz przyspieszenia restrukturyzacji i rozwoju potencjału instytucjonalnego, a nie – ze szkodą dla procesów rozwoju – na opóźnienie restrukturyzacji.

Podstawowy zakres czasowy moich badań obejmował lata 1998–2006, czyli okres prosperity przed ostatnim kryzysem gospodarczym. Pomocniczo jednak – w celu pokazania pierwszych przestrzennych skutków kryzysu gospodarczego – przeprowadziłem również analizę zmian zachodzących w latach 2008-2009. W ujęciu przestrzennym zbadano wszystkie podregiony NUTS3 (według podziału z 2003 r.) nowych krajów członkowskich UE położonych w Europie Środkowo-Wschodniej. W badaniach nazywano je w uproszczeniu regionami, podczas gdy w odniesieniu do innych jednostek terytorialnych stosowano określenia odnoszące się do poziomu NUTS. W tym sensie zbadane jednostki statystyczne w większym stopniu odpowiadały regionom analitycznym, a tylko w niektórych przypadkach stanowiły regiony administracyjne (zob. np. Dziewoński 1967, Chojnicki 1996). W badaniach - zgodnie z postulatem B. Domańskiego i in. (2003) - wyróżniono też osobną kategorię regionów stołecznych, które wyłączono z części prowadzonych analiz.

Przeprowadzone badania empiryczne miały wielowymiarowy charakter łączący zastosowanie metod ilościowych (analiza korelacji i regresji wielorakiej, analiza składowych głównych, analiza skupień oraz autokorelacji przestrzennej) z metodami jakościowymi (analiza dokumentów i wywiady pogłębione przeprowadzone w ramach studiów przypadków). Takie podejście pozwoliło szczegółowo i wieloaspektowo przedstawić mechanizmy rozwoju regionów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej oraz rolę polityki regionalnej w procesach rozwoju. Z kolei osadzenie analizowanych zjawisk w przeglądzie wybranych koncepcji teoretycznych umożliwiło pokazanie, jaką rolę w rozwoju tego makroregionu odgrywa zmiana paradygmatu rozwoju związana z przejściem do globalnej gospodarki informacyjnej.

Wyniki badań

Poniżej przedstawiłem najważniejsze wnioski z badań dotyczące zmian zróżnicowań regionalnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej i czynników, które są tego przyczyną. Na tym tle omówiłem mechanizmy rozwoju obserwowane w różnych typach regionów, jak również ukazałem znaczenie polityki regionalnej w tych procesach. Na zakończenie zwróciłem uwagę na najważniejsze relikty dawnego systemu społeczno-gospodarczego oraz zarysowałem zagrożenia związane z obecnym modelem rozwoju. Pozwoliło mi to wskazać perspektywy rozwoju krajów i regionów Europy Środkowo-Wschodniej oraz kierunki dalszych badań w tym zakresie.

Konwergencja regionalna

W wymiarze makroregionu Europy Środkowo-Wschodniej w latach 1998–2006 można było obserwować dość słabą konwergencję regionalną. Był to efekt różnego tempa rozwoju poszczególnych grup krajów, a w szczególności szybszego wzrostu gospodarczego państw słabiej rozwiniętych. Ponadto należy zauważyć, że konwergencji regionalnej (mierzonej w euro) sprzyjała również aprecjacja walut części słabiej rozwiniętych krajów (zwłaszcza Rumunii i Bułgarii).

W większości krajów (poza Łotwą) występowała natomiast niewielka tendencja do polaryzacji procesów rozwojowych. W mniejszych państwach sytuacja była jednak pod tym względem z reguły dość stabilna. Najszybciej rozwijającą się grupę regionów stanowiły poza metropoliami stołecznymi także regiony innych dużych miast (zwłaszcza w krajach o policentrycznej strukturze systemu osadniczego), co wskazuje na duże znaczenie w rozwoju regionalnym procesów metropolizacji

związanych ze zmianą paradygmatu rozwoju i przejściem od gospodarki przemysłowej do gospodarki informacyjnej.

W wielu krajach można było wskazać obszary problemowe charakteryzujące się bardzo niskim tempem wzrostu lub nawet stagnacją gospodarczą. Z reguły chodziło o regiony rolnicze, zwłaszcza te położone przy zewnętrznej, wschodniej granicy makroregionu, a także wzdłuż trudno przepuszczalnych, z uwagi na bariery fizyczno-geograficzne, granic wewnętrznych (np. naddunajskie pogranicze rumuńsko-bułgarskie).

Potwierdziło to wysuniętą we wstępie hipotezę o tym, że z jednej strony mechanizmy konwergencji postulowane przez teorie neoklasyczne będą prowadzić do wyrównywania poziomu rozwoju między krajami regionu, podczas gdy z drugiej zachodzić będą procesy regionalnej dywergencji wewnątrz krajowej wynikające z teorii rozwoju spolaryzowanego.

Pozostałe regiony tworzyły bardzo zróżnicowaną grupę, charakteryzującą się mieszaną strukturą gospodarki. Można wśród nich wskazać, po pierwsze, regiony przemysłowe, zarówno o przewadze branż tradycyjnego, jak też nowoczesnego przetwórstwa, po drugie, szereg regionów usługowych, w tym położonych na obszarach atrakcyjnych turystycznie, a po trzecie, regiony z wydajnym rolnictwem i rozwiniętym przemysłem rolno-spożywczym. Tempo rozwoju wszystkich tych typów było dość zbliżone, a sukces danego regionu zależał od różnych czynników, w znacznej mierze związanych z lokalną specyfiką.

Czynniki rozwojowe

Kluczowym wymiarem zróżnicowania regionów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej okazały się różnice w strukturze gospodarki. W przypadku ogółu regionów najważniejszą rolę odgrywał zwłaszcza nowoczesny sektor usług rynkowych. Natomiast po wyłączeniu z analiz regionów stołecznych większe znaczenie miał stopień uprzemysłowienia. Zarazem rola aspektów strukturalnych była wyraźnie mniejsza w odniesieniu do tempa wzrostu gospodarczego. Poza wskazanymi wyżej obszarami metropolitalnymi i rolniczymi obszarami problemowymi nie można było bowiem obserwować wyraźnych różnic w tempie wzrostu gospodarczego, które wynikałyby wprost z odmienności ich struktur gospodarczych.

Na podstawie badań ilościowych można stwierdzić, że wysokiej pozycji danego regionu w stosunku do średniej krajowej w największym stopniu sprzyjały duży odsetek pracujących w sektorze usług rynkowych, wysoka liczba studentów przypadająca na mieszkańca oraz znaczny odsetek osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Może to świadczyć o kluczowym znaczeniu miast/metropolii w procesach rozwoju. Jednocześnie znaczenie miała też wydajność pracy w przemyśle, co świadczy albo o zakończonych procesach restrukturyzacji, albo o rozwoju bardziej kapitałochłonnych branż działalności produkcyjnej. Ponadto regiony najwyżej rozwinięte charakteryzowały się również dobrą sytuacją na rynku pracy wyrażającą się wysokim wskaźnikiem zatrudnienia oraz niską stopą bezrobocia rejestrowanego. Natomiast duże znaczenie rolnictwa w gospodarce wskazywało na niski poziom rozwoju.

Do najważniejszych czynników wpływających na szybki wzrost regionalnego PKB na tle średniej krajowej należał spadek udziału usług publicznych w wartości dodanej brutto (oraz w mniejszym stopniu w zatrudnieniu) połączony ze wzrostem wydajności pracy w tym sektorze. Może to *à rebours* oznaczać rozwój sektorów w większej mierze odpowiedzialnych za konkurencyjność regionu w wymiarze zewnętrznym, tj. usług rynkowych i działalności produkcyjnej. Potwierdza to istotny wpływ

na poprawę sytuacji regionów wzrostu wydajności pracy w tych sektorach (w przypadku przemysłu widoczny bardziej w regionach pozastołecznych, natomiast w przypadku usług rynkowych – raczej w ujęciu uwzględniającym regiony stołeczne). Korzystne dla procesów rozwojowych było również zmniejszenie liczby pracujących w rolnictwie, choć raczej nie na skutek znacznego wzrostu wydajności pracy w tym sektorze, ale w rezultacie wzmocnienia pozarolniczych branż działalności. Jednocześnie, co dość interesujące, ograniczenie udziału usług rynkowych w WDB również sprzyjało poprawie sytuacji regionów, co może wynikać ze spadku znaczenia tzw. usług prostych (np. handel, gospodarka magazynowa i łączność, hotele i restauracje). Jednocześnie poprawa sytuacji cechowała przede wszystkim te regiony, które były atrakcyjnie migracyjnie, a przynajmniej nie doświadczały dużego odpływu ludności.

Należy jednocześnie pamiętać o tym, że identyfikacja powyższych czynników rozwojowych ograniczona była do krótkiego (4-letniego) i dość specyficznego okresu (szybki wzrost gospodarczy). Wraz z pojawianiem się nowszych danych należy podjąć próbę weryfikacji na ile czynniki te okazały się trwałe w warunkach kryzysu i spowolnienia gospodarczego.

Mechanizmy rozwoju na poziomie lokalnym

Należy również zauważyć, że powyższe czynniki wyjaśniają tylko część zróżnicowania ścieżek rozwojowych regionów w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, szczególnie w przypadku regionów pozastołecznych. Oznacza to, że w procesach rozwoju regionalnego dużą rolę odgrywają również inne aspekty, które nie zostały uwzględnione w dobranym zestawie zmiennych ilościowych, w tym – jak należy przypuszczać – związane z trudno mierzalnymi zjawiskami o charakterze jakościowym, wśród których można wymieć m.in. sprawne otoczenie instytucjonalne, prorozwojowe postawy mieszkańców czy zasoby kapitału społecznego. Próbę ich identyfikacji podjęto na podstawie analiz 10 studiów przypadku reprezentujących różne typy regionów pozametropolitalnych położonych w poszczególnych krajach, które charakteryzowały się relatywnie szybkim wzrostem gospodarczym na tle podobnych układów terytorialnych.

Na tej podstawie można było zaobserwować wyraźną przewagę czynników egzogennych nad czynnikami endogennymi w procesach rozwoju. Te pierwsze związane były przede wszystkim z napływem kapitału zewnętrznego (głównie zagranicznego), co często warunkowała dobra dostępność transportowa zwłaszcza względem ośrodka stołecznego. Ponadto regiony te doświadczały napływu ludności zarówno w postaci procesów suburbanizacyjnych, jak i wynikającego z atrakcyjności lokalnego rynku pracy dla pracowników, a także szkół wyższych dla studentów. Mała rola czynników endogennych wynikała z niedużych korzyści aglomeracji związanych z niewielką liczbą ludności głównych ośrodków miejskich badanych regionów. Poza tym innowacyjność badanych regionów była niska w związku z niewielkimi nakładami na cele badawczo-rozwojowe, a także dominacją kierunków społeczno-humanistycznych, a nie technicznych, na regionalnych uczelniach. Jednocześnie, jak dotąd, relatywnie małe znaczenie miały inicjatywy władz publicznych w postaci tworzenia inkubatorów i parków technologicznych. Równocześnie poziom regionalnej przedsiębiorczości był dość niski, a sektor lokalnych małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonował w cieniu dużych firm, które zazwyczaj nie miały silnie rozwiniętych powiązań lokalnych.

Warto podkreślić, że w procesie rozwoju istotna była rola czynników strukturalistyczno-instytucjonalnych w szczególności związanych z różnym etapem rozwoju badanych układów terytorialnych oraz stosunkowo dużą adaptacyjnością istniejących struktur gospodarczych spowodowaną istniejącymi zasobami kapitału ludzkiego i rozwiniętym szkolnictwem na poziomie

średnim, a w niektórych przypadkach również funkcjonowaniem uczelni wyższych. Ważnym czynnikiem rozwoju były też sprawne władze publiczne wdrażające strategie rozwoju dopasowane do regionalnego kontekstu i wspierane przez dość dobrze rozwinięte, jak na wielkość badanych ośrodków miejskich, otoczenie instytucjonalne.

Czynnikiem sprzyjającym rozwojowi społeczno-gospodarczego była także zewnętrzna interwencja publiczna, ale na podstawie niektórych badanych regionów można wykazać, że nie był to warunek konieczny do osiągnięcia sukcesu rozwojowego. Co więcej, rola tej interwencji w dużym stopniu ograniczała się do efektu popytowego, gdyż środki w większej mierze przeznaczano na zaspokajanie potrzeb lokalnych społeczności niż na wspieranie procesów rozwoju gospodarczego. Jednocześnie te ostatnie działania nie należały w ocenie części respondentów do głównych zadań samorządu lokalnego. Większe znaczenie w obszarach pozametropolitalnych miały parki i strefy przemysłowe oferujące ułatwienia dla napływu kapitału zewnętrznego tworzone na poziomie lokalnym, choć przy częstym udziale pomocy zewnętrznej. Ponadto w gospodarce niektórych badanych regionów duże było znaczenie instytucji publicznych szczebla centralnego (element transferów kapitałowych) oraz inwestycji publicznych realizowanych w ramach polityk sektorowych (zob. też poniżej).

Polityka regionalna i jej modele

Przystąpienie państw Europy Środkowo-Wschodniej do Unii Europejskiej wyraźnie wzmocniło działania władz publicznych na rzecz wspierania rozwoju regionów, w tym za pomocą polityki regionalnej. Wyjątek stanowiły państwa bałtyckie, których odmiennność wynikała w dużym stopniu z małej liczby ludności i niedużej powierzchni, co skutkowało traktowaniem ich w nomenklaturze NUTS jako krajów-regionów (NUTS0/NUTS2). W ich przypadku trudno było zauważyć skuteczne działania zmierzające do wdrożenia reform mających wzmocnić ponadlokalny poziom terytorialnej organizacji kraju.

Konieczność zapewnienia współfinansowania projektów realizowanych w ramach polityki spójności znacząco uszczupliła „elastyczną”, czyli niezdeterminowaną ustawami część wydatków budżetów badanych państw. W warunkach niewielkich możliwości powiększania długu publicznego związanych z globalnym kryzysem gospodarczym oznacza to, że krajowa polityka została nie tylko zdominowana, lecz także zdeterminowana przez politykę spójności. Do najważniejszych przejawów tej dominacji należy m.in. konieczność wyróżnienia regionów „Celu 1”/„Konwergencja” i „Celu 2”/„Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności zależnych dość automatycznie od poziomu PKB na mieszkańca. Kolejnym przejawem ograniczania zakresu polityki krajowej jest jej koncentracja na instrumentach pomocy publicznej dla przedsiębiorstw, co reguluje się z kolei na poziomie unijnym mapą pomocy regionalnej ustalającą jej górne limity. W efekcie rola regionalnej polityki krajowej ograniczała się do reagowania na wybrane problemy lokalne zamiast stymulowania procesów rozwoju w szerszym układzie przestrzennym, co stało się domeną polityki spójności. W założeniach takie podejście służyło uniknięciu ryzyka dublowania podejmowanych działań. Zarazem jednak wyraźne jest pokrywanie się z polityką spójności działań w ramach programów rozwoju obszarów wiejskich stanowiącego część wspólnej polityki rolnej, lecz zazwyczaj nie stanowi to przedmiotu dużego zainteresowania interesariuszy na poziomie krajowym.

Polityka spójności nie zmieniła znacząco kierunków wsparcia istniejącej wcześniej krajowej polityki regionalnej. W szczególności utrzymano jej wyrównawcze nastawienie z silnym akcentem położonym na różnice międzyregionalne w przypadku większości państw, choć jednocześnie w niektórych zauważono istnienie równie istotnych różnic wewnątrzregionalnych. To podejście było uzupełniane w

niektórych krajach dążeniem do wzrostu konkurencyjności na poziomie krajowym i regionalnym przy wykorzystaniu endogennej potencjału rozwojowego regionów.

Utrzymana została również orientacja przestrzenna polityki regionalnej skierowana do różnego rodzaju regionów o charakterze problemowym, w szczególności słabiej rozwiniętych, przechodzących restrukturyzację gospodarczą, a także charakteryzujących się niską spójnością społeczną wynikającą np. z dużego odsetka mniejszości narodowych i etnicznych. Rosło jednak stopniowo znaczenie w orientacji tej polityki struktury systemu osadniczego, a w coraz większej liczbie państw zwracano uwagę na konieczność wsparcia dużych ośrodków miejskich kluczowych dla osiągnięcia przewagi konkurencyjnej w ujęciu globalnym. Wciąż jednak w części krajów większe znaczenie przywiązywano do mniejszych ośrodków miejskich mających równoważyć strukturę przestrzenną, istotnych także z uwagi na konieczności utrzymania równego dostępu do usług publicznych.

Różnice w strukturze interwencji między poszczególnymi regionami i typami regionów okazały się dość niewielkie, w związku z czym nie należy spodziewać się dużego wpływu czynnika strukturalnego na efekty polityki spójności (większe znaczenie może mieć jakość realizowanych projektów). Jednocześnie można jednak zauważyć pewne dopasowanie struktury interwencji do charakterystyki poszczególnych typów regionów związanej z ich poziomem rozwoju w odniesieniu do średniej ogólnokrajowej. W najstabilniej rozwiniętych regionach (PKB *per capita* poniżej 75% średniej krajowej) relatywnie większy (w porównaniu z innymi rodzajami regionów) był udział wydatków na rozwój turystyki oraz infrastruktury społecznej podczas gdy udział środków przeznaczanych na ochronę środowiska oraz rozwój sektora badawczo-rozwojowego był w porównaniu z innymi regionami relatywnie najniższy. Regiony przejściowe (PKB *per capita* w granicach 75–105% średniej krajowej) były natomiast w największym stopniu w porównaniu z innymi regionami nastawione na rozwój infrastruktury transportowej, a część z nich również na wsparcie dla przedsiębiorstw, co odbywało się m.in. kosztem relatywnie niższego udziału społeczeństwa informacyjnego w nakładach. W regionach najwyżej rozwiniętych, tj. metropolitalnych oraz starych regionach przemysłowych, struktura interwencji było ukierunkowana na ochronę środowiska oraz wspieranie sfery badawczo-rozwojowej, a także na rozwój społeczeństwa informacyjnego, co skutkowało relatywnie niższym w porównaniu z innymi typami regionów kosztem udziałem wydatków na infrastrukturę transportową, wsparcie dla przedsiębiorstw, jak również rozwój turystyki. Niemniej na ostateczne efekty polityki spójności znacznie większy wpływ mogą wywierać różnice w strukturze interwencji obserwowane między poszczególnymi krajami, a nie między grupami regionów podobnych pod względem poziomu rozwoju. Ponadto od samej struktury interwencji większe znaczenie może mieć jakość realizowanych projektów i ich ukierunkowanie na wzrost konkurencyjności danego układu terytorialnego, a nie wyłącznie zaspokojenie potrzeb bytowych mieszkańców.

Na podstawie przeprowadzonych analiz wykorzystania środków polityki spójności w latach 2004–2006 oraz planowego ich rozdysponowania w okresie 2007–2013 można wskazać szereg z reguły dość złożonych modeli polityki regionalnej wdrażanych w poszczególnych krajach regionu.

Najbardziej złożone są modele krajów o najdłuższej tradycji polityki regionalnej lub przestrzennej, czyli Polski i Węgier, które można określić jako konkurencyjno-wyrównawcze. Kolejnym rodzajem jest model wyrównawczy skoncentrowany na regionach problemowych – charakterystyczny dla Słowenii i Czech. Inny sposób prowadzenia polityki oferuje model wyrównawczy-rozproszony, który zakłada równomierność w rozdysponowaniu środków finansowych z wyjątkiem słabiej finansowanego regionu stołecznego, jak na Słowacji i w Rumunii. Czwarty model polega na relatywnie równomiernej

dystrybucji środków w całym kraju, co dotyczy przede wszystkim krajów bałtyckich, w których dość rzadko prowadzona jest polityka regionalna *sensu stricte*. W ich przypadku można zauważyć jednak pewne odstępstwa od równomierności, które w pewnej mierze mogą upodabniać ten model do ujęcia konkurencyjno-wyrównawczego, gdzie z jednej strony wsparcie otrzymują regiony stołeczne, a z drugiej – wybrane regiony problemowe. Podsumowując, należy podkreślić pewną umowność zaproponowanej klasyfikacji modeli polityki regionalnej, co wynika z szeregu czynników, takich jak: brak pełnej porównywalności regionów administracyjnych i statystycznych w badanych krajach (różna wielkość i liczba ludności) oraz różnice wynikające z odmienności systemów administracyjnych, a także regulacji unijnych ograniczających dostęp do finansowania najwyżej rozwiniętym regionom stołecznym.

Znaczenie interwencji zewnętrznej w rozwoju regionów

Istotnym czynnikiem decydującym w ocenie respondentów o zainteresowaniu władz krajowych rozwojem danego regionu jest lobbing lokalnych polityków oraz powiązania interpersonalne i sympatie polityczne. Niezależnie od przyjętego modelu polityki regionalnej może to decydować o inwestycjach realizowanych w ramach polityki sektorowej (transportowej, kulturalnej, rynku pracy i innych). W większości przypadków respondenci nie mieli wystarczającej wiedzy i danych, żeby ocenić, na ile ich miasto i region są uprzywilejowane w alokacji środków zarówno krajowej polityki regionalnej, jak i polityki spójności. Ten aspekt kojarzyli przede wszystkim z podejściem *ad hoc* do prowadzonej polityki i nikłą wiarą we wdrażanie modelowych rozwiązań strategicznych. Jednocześnie znaczenie polityki sektorowej i realizacji dużych inwestycji publicznych było w opinii respondentów przeważające w procesach rozwoju regionalnego. Oznacza to, że z reguły uznawano skalę preferencji w ramach polityki regionalnej za mniej znaczącą niż lokalizacje dużych inwestycji infrastrukturalnych finansowanych centralnie. Te ostatnie, poza korzyściami związanymi z ich długofalowymi efektami, przynosiły również na ogół znaczący efekt popytowy dla regionalnej gospodarki. W szczególności dotyczyło to rozwoju ponadregionalnej infrastruktury transportowej pozytywnie wpływającej na dostępność danego miasta i regionu. Wskazywano również na projekty dotyczące infrastruktury energetycznej (modernizacja i rozbudowa elektrowni wodnych i atomowych), a także na inwestycje w zakresie usług publicznych: edukacji, zdrowia i kultury. Te ostatnie wiązały się zazwyczaj z tworzeniem instytucji finansowanych z budżetu centralnego, które zwiększały podaż miejsc pracy na regionalnym rynku. W tym kontekście podkreślano znaczenie publicznych uniwersytetów, które nie tylko zasilają lokalne rynki pracy wykwalifikowanymi specjalistami, lecz także przyciągały studentów spoza regionu, co skutkowało efektami mnożnikowymi (konieczność zamieszkania i utrzymania). Istotnym czynnikiem rozwoju w ocenie respondentów była również lokalizacja w mieście organów administracji centralnej i regionalnej.

Współczesne wyzwania i perspektywy rozwojowe regionów

Należy zauważyć, że w rozwoju krajów Europy Środkowo-Wschodniej maleje rola procesów transformacji systemowej, które wyraźnie ustępują nowym wyzwaniom związanym z globalizacją, a w szczególności z ogólnosiątkowym kryzysem gospodarczym rozpoczętym w 2008 r. W szczególności otwarte pozostaje pytanie, na ile ponowna reindustrializacja niektórych regionów nawet przy zachowaniu dywersyfikacji struktury gospodarczej okaże się trwałą podstawą rozwoju w warunkach rosnących kosztów pracy, co może w przyszłości prowadzić do kolejnego załamania badanych gospodarek lokalnych i regionalnych. Obecny kryzys gospodarczy, który dotknął wszystkich krajów regionu z wyjątkiem Polski, uwidoczniał potencjalne zagrożenia z tym związane. W jego pierwszej fazie

większość badanych regionów pozametropolitalnych została bowiem naznaczona silniej niż gospodarka krajowa, a spodziewana kolejna fala kryzysu może spowodować dalsze perturbacje zarówno dotyczące bazy ekonomicznej regionów, jak też pogarszające sytuację na lokalnych rynkach pracy.

Obserwowane tendencje wskazują, że należy spodziewać się dalszego pogłębiania różnicowań zarówno w wymiarze krajowym, jak i regionalnym w krajach Europy Środkowo-Wschodniej. Proces polaryzacji może się nasilać mimo prowadzenia polityki wspierania najbiedniejszych regionów, do której wykorzystuje się fundusze polityki spójności. Wskazują na to również doświadczenia innych krajów Unii Europejskiej, np. Hiszpanii, Grecji czy Włoch. Z jednej strony najszybciej w krajach Europy Środkowo-Wschodniej rozwijały się i będą się rozwijać najbogatsze regiony metropolitalne charakteryzujące się dużą koncentracją wykształconej i aktywnej siły roboczej oraz nowoczesną strukturą gospodarczą znajdującą wyraz w znacznym udziale sektora usług rynkowych. Natomiast na drugim biegunie znajdują się regiony o przewadze sektorów tradycyjnych, uzależnione od transferów publicznych, tkwiące w stagnacji i w małym stopniu uczestniczące w procesach rozwojowych i modernizacyjnych. Te dwa oddalające się od siebie bieguny będą powodowały narastanie rozwarstwienia, zwłaszcza w wymiarze wewnątrz krajowym.

W odniesieniu do pozostałej grupy regionów przejawy rozwoju innowacyjnej gospodarki opartej na wysokiej jakości kapitale ludzkim i silnym sektorze nowoczesnych usług informacyjnych pozostawały jak dotąd bardzo ograniczone. W najznaczniejszym stopniu można je było zauważyć w największych ośrodkach miejskich, zwłaszcza gdy odgrywały one ważną rolę w krajowym systemie osadniczym. Jednocześnie można zaobserwować szereg inicjatyw władz lokalnych i regionalnych zmierzających do przekształcenia gospodarki badanych układów terytorialnych w stronę gospodarki opartej na wiedzy. Istotny jest w tym kontekście wysiłek związany z rozwojem i poprawą jakości systemów edukacyjnych. Niemniej dotychczasowe próby wsparcia innowacyjnych branż działalności gospodarczej przynoszą dość umiarkowane rezultaty, co nie oznacza oczywiście, że trzeba z nich zrezygnować, gdyż wpisują się w ogólne wsparcie dla sektora przedsiębiorstw. Nie najlepiej przedstawia się również wspieranie rozwoju więzi kooperacyjnych między dużymi, średnimi i małymi przedsiębiorstwami, a także między sektorem nauki i biznesu. Inicjatywy klastrowe nie były rozpowszechnione, a przydatność istniejących ograniczano próbą odgórnego sterowania nimi przy braku znaczących inicjatyw o charakterze oddolnym. Nie można jednak wykluczyć, że w przyszłości – przynajmniej w niektórych regionach – uda się przekroczyć masę krytyczną potrzebną do pchnięcia gospodarki na nowe, innowacyjne tory rozwojowe.

Uzyskany obraz może stanowić punkt wyjścia do dalszych analiz dynamiki procesów konwergencji w krajach makroregionu. Pokazuje on bowiem procesy rozwoju regionalnego zachodzące w warunkach względnie szybkiego wzrostu gospodarczego. Tymczasem na rozwój sytuacji w kolejnych latach będą bardzo silnie wpływać z jednej strony obserwowana recesja gospodarcza, a z drugiej – pierwsze efekty wykorzystania funduszy strukturalnych Unii Europejskiej. Nałożenie się tych dwóch zjawisk stanie się niewątpliwie dużym wyzwaniem badawczym z uwagi na ich przeciwstawne oddziaływanie. W efekcie w przyszłych badaniach należy uwzględnić zróżnicowaną metodologię łączącą ujęcie ilościowe z jakościowymi analizami studiów przypadku. Ograniczenie analiz nawet do bardzo złożonych modeli ilościowych może bowiem w ujęciu przestrzennym prowadzić do przekłamań związanych z punktowością zjawisk kryzysowych, jak również inwestycji finansowanych z funduszy strukturalnych. Z tego względu zasadne wydaje się uszczegółowienie analiz do poziomu lokalnych rynków pracy odpowiadających w pewnym przybliżeniu powiatom. Stanowić to będzie duże

wyzwanie związane z trudnością dostępu do porównywalnych danych statystycznych na tym poziomie agregacji.

Podsumowanie

Podsumowując wyniki badań jako szczególnie istotne pod względem zrozumienia procesów rozwoju regionalnego i wpływu na te procesy polityki regionalnej zaliczyłbym:

- udowodnienie równoległego zachodzenia przeciwstawnych procesów w różnej skali geograficznej: konwergencji na poziomie ogółu krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz dywergencji międzyregionalnej w skali wewnątrz krajowej,
- pokazania bardzo dużej roli metropolii i procesów metropolizacji w rozwoju regionów,
- wskazanie, iż rola czynnika strukturalnego przy wyjaśnianiu dynamiki rozwoju regionów jest mniejsza, niż jego kluczowe znaczenie przy wyjaśnianiu poziomu rozwoju regionów, co oznacza możliwość osiągnięcia relatywnego sukcesu rozwojowego przez regiony reprezentujące różne typy strukturalne,
- ukazaniu przewagi - w krótkim okresie - czynników egzogenicznych nad endogenicznymi w rozwoju układów terytorialnych, które odniosły relatywny sukces rozwojowy,
- wskazanie na istotne znaczenie czynników strukturalno-instytucjonalnych w procesach rozwoju regionalnego, w tym sprawności władz publicznych,
- zidentyfikowanie ukierunkowania interwencji zewnętrznej bardziej na zaspokajanie potrzeb mieszkańców (wzrost poziomu życia) niż wspieranie procesów rozwoju gospodarczego w większości badanych regionów.
- ustalenie, że interwencja zewnętrzna nie stanowi koniecznego warunku osiągnięcia sukcesu rozwojowego przez dany region, zwłaszcza w stwierdzonej, na podstawie przeprowadzonych studiów przypadku, sytuacji przewagi efektów popytowych nad podażowymi realizowanych przedsięwzięć współfinansowanych ze środków zewnętrznych,
- wskazanie, że krajowe polityki regionalne są zdeterminowane przez politykę spójności UE, ale przy jednoczesnym utrzymaniu kierunku realizowanych wcześniej działań,
- wskazanie na małe zróżnicowanie regionalne struktury nakładów polityki spójności, co pozwala zakładać relatywnie nieduży wpływ tego czynnika na efekty interwencji, ale przy jednocześnie zauważalnym dopasowaniu struktury interwencji do regionalnych uwarunkowań,
- stworzenie typologii modeli polityki regionalnej krajów EŚW, co może stanowić punkt wyjścia do oceny skuteczności polityki spójności w długim horyzoncie czasowym pod względem procesów konwergencji regionalnej,
- wskazanie na przewagę polityk sektorowych nad *stricte* regionalnymi pod względem zakresu oddziaływania na procesy rozwoju regionalnego, co wskazuje na wyraźną potrzebę koordynacji obu typów tych polityk.

Na tej podstawie można przedstawić następujące rekomendacje dla polityki regionalnej (szczegółowo przedstawione w książce habilitacyjnej):

1. Wzmocnienie roli komponentu miejskiego w polityce spójności i krajowych politykach regionalnych

2. Wzmocnienie integracji polityk regionalnych i sektorowych w postaci krajowej polityki przestrzennej
3. Ukierunkowanie interwencji publicznej w ramach polityki regionalnej na działania restrukturyzacyjne w regionach problemowych
4. Przejście od inwestycji związanych z jakością życia do inwestycji prorozwojowych

Cytowana literatura:

Boldrin M., Canova F., 2001, *Europe's Regions. Income Disparities and Regional Policies*, Economic Policy. London: CEPR.

Chojnicki Z., 1996, „Region w ujęciu geograficzno-systemowym”, [w:] T. Czyż (red.) *Podstawy regionalizacji geograficznej*, Poznań: Bogucki Wydawnictwo Naukowe, s. 7-43.

Domański B., Guzik R., Micek G., 2003, „Zróżnicowanie regionalne krajów Europy Środkowej i Wschodniej i jego zmiany w latach 1995-2000”, *Biul. Kom. Przestrz. Zagosp. Kraju PAN* 2004, s. 125-142.

Churski P., 2008, *Czynniki rozwoju regionalnego i polityka regionalna w Polsce w okresie integracji z Unią Europejską*, Poznań: Wydawnictwo UAM.

Domański R., 1997, *Przestrzenna transformacja gospodarki*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Dziewoński K., 1967, „Teoria regionu ekonomicznego”, *Przegląd Geograficzny*, nr 39, s. 34–50.

Ederveen S., de Groot H.L.F., Nahuis R., 2006, “Fertile soil for Structural Funds? A panel data analysis of the conditional effectiveness of European Cohesion Policy”, *Kylkos*, t. 59, nr 1, s.17-42.

Gorzela G., 1995, *Transformacja systemowa a restrukturyzacja regionalna*. Warszawa: Katedra Trwałego Rozwoju UNESCO UW.

Gorzela G., 2007, „Rozwój polskich regionów a polityka spójności Unii Europejskiej”, w: G. Gorzela (red.), *Polska regionalna i lokalna w świetle badań EUROREG-u*, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa.

Gorzela G., Smętkowski M., 2005, *Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej*, Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Kosiedowski W., 2008, *Regiony Europy Środkowo-Wschodniej w procesie integracji ze szczególnym uwzględnieniem wschodniego pogranicza Unii Europejskiej*, Toruń: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Kukliński A., 2004, „Polityka spójności wobec wyzwań procesów globalizacyjnych. Refleksje dyskusyjne”, w: T.G. Grosse (red.), *Polska wobec nowej polityki spójności Unii Europejskiej*, Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.

Łażniewska E., Górecki T., Chmielewski R., 2011, *Konwergencja regionalna*, Poznań: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

Strykiewicz T., 1999, *Adaptacja przestrzenna przemysłu w warunkach transformacji*, Poznań: Wydawnictwo UAM.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo – badawczych. Najważniejsze projekty i publikacje.

W latach 2000-2013 opublikowałem, jako autor, bądź współautor, 60 prac naukowych (41 po doktoracie), w tym 3 artykuły w czasopismach znajdujących się na tzw. liście filadelfijskiej, a także 3 monografie (2 po doktoracie – poza rozprawą habilitacyjną przedstawioną w pkt.4), 19 artykułów naukowych w wiodących czasopismach krajowych (14 po doktoracie), 36 rozdziałów w publikacjach zwartych (22 po doktoracie). Ukazały się także dwa tomy pod moją współredakcją naukową. Ponadto byłem autorem szeregu ekspertyz opublikowanych przez Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (UW). Część moich prac (16) została opublikowana w języku angielskim. Witryna Google Scholar wykazuje 394 cytowań moich prac, a indeks Hirscha obliczony dla moich publikacji (bez autocytowań) na podstawie Google Scholar wynosi 10 (stan na 28 marca 2014 r.).

W trakcie mojej pracy naukowej byłem kierownikiem 1 projektu badawczego finansowanego z środków na naukę, który stanowił podstawę przygotowania pracy habilitacyjnej. Jako wykonawca uczestniczyłem/uczestniczę także w 11 projektach międzynarodowych oraz 9 projektach krajowych. Brałem także udział w realizacji szeregu ekspertyz realizowanych na zlecenie administracji rządowej. Ponadto koordynowałem/ koordynuję pracę zespołów w ramach pakietów badawczych wchodzących w skład dużych projektów międzynarodowych finansowanych z programów ramowych badań Unii Europejskiej (projekty GRINCOH i EUBORDERREGIONS) oraz programu ESPON (projekty FOCI i TERCO). Jestem też współzałożycielem międzynarodowej sieci badawczej finansowanej przez stowarzyszenie Regional Studies Association poświęconej ocenie wpływu kryzysu gospodarczego na rozwój regionów stołecznych.

Główny nurt moich zainteresowań badawczych związany jest z procesem metropolizacji i jego efektami w różnych skalach przestrzennych, w tym zwłaszcza w skali regionalnej. W orbicie moich zainteresowań znajduje się również rozwój obszarów pozametropolitalnych, w tym zwłaszcza przygranicznych. Ponadto z uwagi na to, że w mojej pracy duże znaczenie przykładam do wymiaru aplikacyjnego prowadzonych badań znaczna część moich prac poświęcona jest ocenie efektów polityk publicznych, w tym w szczególności ich wpływu na procesy rozwoju regionalnego i lokalnego. Te trzy główne nurty moich zainteresowań ukształtowały się w pierwszym etapie mojej pracy badawczej. Obecnie staram się je równolegle rozwijać aktywnie uczestnicząc w licznych projektach, które umożliwiają mi dalsze pogłębianie wiedzy o tych zagadnieniach oraz doskonalenie stosowanych metod badawczych.

Procesy metropolizacji w różnych skalach przestrzennych

Zwieńczeniem głównego nurtu moich zainteresowań badawczych jest - poza rozprawą habilitacyjną wskazaną w punkcie 4 autoreferatu - praca zbiorowa „The European metropolises and their regions: from economic landscapes to metropolitan networks” (**Smętkowski et al. 2011**) zrealizowana w ramach projektu **ESPON FOCI (Future Orientation of Cities)**. Praca ta poświęcona jest spójności terytorialnej makroregionów metropolitalnych w Europie i stanowi rozwinięcie moich wcześniejszych studiów poświęconych temu zagadnieniu przedstawionych w książce „Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej” (**Gorzelał, Smętkowski, 2005**), której część wyników w postaci artykułu została opublikowana również w czasopiśmie *European Planning Studies* (**Smętkowski, Gorzelał 2008**).

W rezultacie tych badań można stwierdzić postępującą dywergencję zachodzącą w obrębie europejskich regionów metropolitalnych. Jest to rezultat zachodzących procesów metropolizacji, które skutkują szybszym rozwojem dużych ośrodków miejskich skupiających zasoby istotne dla rozwoju gospodarki informacyjnej na tle ich otoczenia regionalnego, które często wciąż funkcjonuje w przemysłowo-rolniczym paradygmacie rozwoju. Wolniej rozwijają się również średniej wielkości miasta położone „w cieniu” dużej metropolii. Jednocześnie makroregiony metropolitalne w Europie są bardzo silnie zróżnicowane pod względem zgodności kierunków procesów demograficznych, zmian strukturalnych oraz sytuacji na rynku pracy między metropoliami i ich otoczeniem. Niemniej jednak można wskazać, że kluczowym czynnikiem wpływającym na różnice w poziomie rozwoju gospodarczego i ich zmianę był stopień podobieństwa struktury gospodarczej części składowych makroregionu metropolitalnego. Poza tym różnice przejawiały się różnicami w wydajności pracy w przemyśle, co mogło świadczyć o różnej kapitałochłonności tego sektora, a tym samym prawdopodobnie o stopniu jego zaawansowania technologicznego. Z kolei zbliżona sytuacja na rynku pracy była wynikiem niewielkich różnic wewnątrzregionalnych w poziomie rozwoju gospodarczego i mogła wynikać z rozwiniętych powiązaniach funkcjonalnych między metropolią i regionem. Stanowiło jednak dość rzadki przypadek w badanych regionach. Znacznie częściej obserwowano był natomiast proces wymywania zasobów kapitału ludzkiego z regionu do metropolii.

Moje zainteresowanie procesami metropolizacji w różnych skalach przestrzennych przejawiało się również w:

- ocenie roli jaką metropolie odgrywają w polskim systemie osadniczym (**Smętkowski, Jałowiecki, Gorzelak 2009; Smętkowski 2010**) oraz delimitacji obszarów metropolitalnych (**Smętkowski 2007a, Smętkowski, Jałowiecki, Gorzelak 2009**),
- ocenie koncepcji rozwoju policentrycznego w skali obszaru metropolitalnego na przykładzie Kopenhagi (**Smętkowski 2009a**),
- badaniu lokalnych przejawów procesów metropolizacji na przykładzie Warszawy obejmujących rozwój nowych przestrzeni biurowych, handlowych i mieszkaniowych (**Jałowiecki, Sekuła, Smętkowski, Tucholska, 2009**), a także zmian zróżnicowań społeczno-przestrzennych (**Smętkowski 2009b**).

Podsumowując wyniki tych badań można po pierwsze stwierdzić, że tradycyjne ujęcie systemów osadniczych złożonych z wyraźnie wyodrębnionych elementów tworzących domknięte hierarchiczne struktury przestrzenne ustępuje bardziej rozmytym, otwartym sieciom współpracy miast na różnych poziomach hierarchicznych. Przy analizie tych systemów coraz mniej użyteczna jest dychotomia miast-wieś, która ustępuje podziałowi na metropolie i pozostałe obszary pozametropolitalne. Jej zastosowanie pozwala zauważyć, że mimo stwierdzanego spadku liczby ludności miast w Polsce, następuje stały wzrost znaczenia metropolii w ramach systemu osadniczego, które niezależnie od przyjętej delimitacji zwiększają swój udział w ogólnej liczbie ludności (**Smętkowski 2010**). Według moich badań miast takich jest 7 (**Smętkowski i in. 2009**). Po drugie, na podstawie delimitacji wykorzystującej koncepcję regionu miejskiego można wskazać zasięg pozytywnego oddziaływania wielkich polskich miast, który wynika najprawdopodobniej z silnych związków funkcjonalnych między obszarem rdzeniowym i obszarami zewnętrznymi zamknięty w granicach 30-50 km od jego centrum (**Smętkowski 2007a**). W przyjętej przeze mnie metodzie – w porównaniu z innymi stosowanymi – silniej akcentuję potencjał gospodarczy układów lokalnych oraz jego zmianę, a w mniejszym stopniu cechy przestrzeni fizycznej oraz związku wynikające z dojazdów do pracy. W świetle nowego

paradygmatu rozwoju wydaje się, że proponowane podejście lepiej oddaje specyfikę obszaru metropolitalnego, polegającą na przejściu od według schematu terytorialnej organizacji przestrzeni do układu sieciowego. Przedstawia to dobrze studium przypadku obszaru metropolitalnego Kopenhagi (**Smętkowski 2009a**). Na jego podstawie można stwierdzić stosunkowo dużą inercję istniejącej struktury przestrzennej regionu metropolitalnego pod względem morfologicznym, mimo wyraźnych przekształceń strukturalnych zachodzących w gospodarce metropolii. Z kolei wymiarze funkcjonalnym mierzonym dojazdami do pracy następuje nieznaczny wzrost policentryczności regionu na skutek zwiększenia skali dojazdów do pracy do gmin położonych w bliskim sąsiedztwie ośrodka metropolitalnego, które często mają dodatnie saldo dojazdów do pracy w relacji z obszarem rdzeniowym. Jest to zjawisko charakterystyczne dla współczesnych procesów zachodzących w obszarach metropolitalnych i wiąże się m.in. ze wzrostem mobilności przestrzennej ich mieszkańców. W wymiarze miejskim można na przykładzie Warszawy (**Jałowiecki, Sekuła, Smętkowski, Tucholska, 2009**) wskazać następujące przejawy procesów metropolizacji m.in. a) dominację na rynku nieruchomości wyspecjalizowanych firmy deweloperskie, które są głównymi oferentami nowoczesnej powierzchni biurowej, wielkopowierzchniowych sklepów, a także nowych budynków i zespołów mieszkaniowych, a ich działalność jest głównym czynnikiem decydującym o kierunku przekształceń przestrzeni miejskiej; b) wielobiegunowość przestrzeni biznesowej, przejawiającą się rosnącą rolą obszarów drugorzędnych (w Warszawie jest to przede wszystkim mokotowski obszar biznesu w rejonie dawnego Służewca Przemysłowego; c) postępujący rozwój centrów handlowych położonych poza ścisłym centrum miasta, w tym na obszarach podmiejskich kosztem osłabienia funkcji handlowych centrum, d) powstawanie w dzielnicach centralnych nowych inwestycji mieszkaniowych o charakterze apartamentowym, co można uznać za początek procesów gentryfikacji, ale przy widocznej przewadze nowych zespołów mieszkaniowych zlokalizowanych w dużej odległości od centrum, które - w warunkach polskich – są z reguły słabo wyposażone w usługi dla mieszkańców i infrastrukturę społeczną. W efekcie tej dychotomii można było stwierdzić dość dużą inercję układu społeczno-przestrzennych zróżnicowań Warszawy, mimo wzrostu zróżnicowań społecznych oraz upodobnienia procesów kształtujące strukturę przestrzeni społecznej do tych, które są obserwowane w miastach krajów zachodnioeuropejskich (**Smętkowski 2009b**).

Rozwój regionów peryferyjnych, w tym rola współpracy transgranicznej

Moje zainteresowanie obszarami problemowymi - poza zewnętrzną strefą oddziaływania miasta w ramach makroregionu metropolitalnego - dotyczyło przede wszystkim Polski wschodniej. W swoich badaniach po pierwsze dokonałem porównania rozwoju tego makroregionu z sytuacją b. NRD (**Smętkowski 2012**), po drugie przeprowadziłem szczegółową analizę sytuacji demograficznej tej części Polski w odniesieniu do zagadnienia migracji, w tym delimitację demograficznych obszarów problemowych (**Celińska, Miszczuk, Płoszaj, Smętkowski 2010**), a także porównałem sektor małych i średnich przedsiębiorstw funkcjonujących w tym makroregionie z firmami działającymi w zachodniej części kraju (**Smętkowski 2008**).

Podsumowując wyniki pierwszych z tych badań (**Smętkowski 2012**) można po pierwsze zauważyć, że ostatnie dziesięciolecie nie zmieniło znacząco sytuacji wschodnich obszarów Polski w porównaniu z lepiej rozwiniętą częścią zachodnią kraju. Należy jednak zwrócić uwagi na „pęknięcie” tego obszaru na część zachodnią lepiej uprzemysłowioną korzystającą z bliskości głównych centrów rozwojowych kraju, która rozwijała się w szybszym tempie i bardziej peryferyjną, rolniczą i przygraniczną część wschodnią, w której sytuacja uległa relatywnemu pogorszeniu. W tym kontekście niepokój budzi

zwłaszcza stwierdzona petryfikacja struktury gospodarczej Polski wschodniej wyrażająca się bardzo dużym znaczeniem niskowydajnego rolnictwa oraz znacznej zależności od sektora usług publicznych. Natomiast wśród zachodzących pozytywnych zmian można wskazać ograniczenie skali bezrobocia – częściowo dzięki migracjom zagranicznym - przy zbliżonym do średniej krajowej poziomie aktywności zawodowej, ale przy wciąż bardzo dużym ukrytym bezrobociu w rolnictwie. Ponadto należy zauważyć, że skala odpływu migracyjnego (w świetle oficjalnych danych) nie jest rujnująca dla gospodarki obszarów wschodnich, a dzięki upowszechnianiu wykształcenia wyższego różnice w zakresie kapitału ludzkiego mierzonego formalnym wykształceniem między obiema częściami kraju nie są zbyt wysokie (**Celińska, Miszczuk, Płoszaj, Smętkowski, 2010**). Ponadto ubytek ten nie dotyczy funkcjonalnych obszarów największych miast, w których gospodarce stopniowo rośnie usług zaawansowanych. W ich otoczeniu rosła również ruchliwość migracyjna oraz dojazdy do pracy, co dodatkowo korelowało się poziomem ich zamożności. Z drugiej strony sektor małych i średnich przedsiębiorstw był natomiast znacznie słabiej rozwinięty w porównaniu z zachodnią częścią Polski (**Smętkowski 2008**), co wynikało m.in. ze znacznie mniejszego zaangażowania mieszkańców w nowe przedsięwzięcia gospodarcze. Nie obserwowano natomiast między wschodem i zachodem kraju różnic w motywacjach skłaniających do założenia własnej firmy. Również różnice w funkcjonowaniu przedsiębiorstw, choć niewielkie, wskazywały raczej na większe znaczenie jakościowych czynników produkcji we wschodniej części kraju. Co więcej firmy z tego regionu częściej próbowały wykorzystać zewnętrzne środki pomocowe do swojego rozwoju oraz większe znaczenie przywiązywały do innowacyjności prowadzonych działań.

Kontynuacją moich zainteresowań w tym nurcie jest moje uczestnictwo w **projekcie „Koniunktura gospodarcza i mobilizacja społeczna w gminach II”** finansowanym przez Narodowe Centrum Nauki, w ramach którego przeprowadzam porównanie rozwoju układów lokalnych w różnych regionach historycznych oraz opracowuję analizę studium przypadku Biłgoraja położonego w woj. lubelskim.

W swoich badaniach analizowałem również rolę współpracy transgranicznej i terytorialnej w procesach rozwoju lokalnego i regionalnego głównie na przykładzie pogranicza polsko-białoruskiego i polsko-ukraińskiego (**m.in. Krok, Smętkowski 2006; Mrinska, Smętkowski, Wronka 2013**). W tym ostatnim przypadku również w szerszym kontekście roli współpracy terytorialnej, której determinanty analizowałem na poziomie europejskim (**Smętkowski 2013b**).

Podsumowując wyniki pierwszych z tych badań (**Krok, Smętkowski 2006; Mrinska i in. 2013**) można stwierdzić, że przyjęcie nowych rozwiązań regulujących ruch graniczny związanych z przystąpieniem Polski do strefy Schengen nie spowodowały znaczącego spadku stopnia przenikalności granicy polsko-ukraińskiej. Z drugiej strony granica wciąż jest postrzegana jako istotna przeszkoda w rozwoju interakcji społecznych i gospodarczych. Wiąże się to jednak nie tyle z koniecznością posiadania wiz przez obywateli Ukrainy, co z technicznym aspektem przekraczania granicy – przede wszystkim kolejkami na przejściach i niewłaściwą pracą służb granicznych po obu stronach. Interesującym zjawiskiem jest też reorientacja powiązań gospodarczych woj. podkarpackiego, w którego strukturze wymiany handlowej maleje znaczenie rynków wschodnich na rzecz rozwoju wymiany z innymi krajami Europy Środkowo-Wschodniej, które przystąpiły do Unii Europejskiej.

Natomiast w odniesieniu do transgranicznej współpracy terytorialnej (**Smętkowski 2013**) można zauważyć, że największym stopniu zależy on od potencjału jednostek samorządu lokalnego w danym kraju. Potencjał ten związany jest z jednej strony z liczbą ludności gminy (na poziomie regionalnym z

przeciętną jej wielkością), a z drugiej strony z samodzielnością finansową samorządów rozumianą jako wysoki udział wpływów podatkowych w ich dochodach. Warto też zwrócić uwagę, że niski poziom rozwoju gospodarczego nie jest czynnikiem zniechęcającym do realizacji współpracy transgranicznej. W efekcie w zestawieniu z niewielkim potencjałem gospodarczym współpraca transgraniczna była silnie rozwinięta w regionach „peryferyjnych” zwłaszcza w krajach Europy Środkowo-Wschodniej, ale również w regionach krajów południa Europy, co mogło wiązać się z chęcią transferu wiedzy z regionów rdzeniowych. Po drugie regiony określone jako „atrakcyjne” były silniej zaangażowane we współpracę w ramach INTERREG, co mogło dotyczyć w dużej mierze turystyki, która stanowiła istotny element ich bazy ekonomicznej. Po trzecie regiony „problemowe” były słabiej zaangażowane we współpracę, co mogło wskazywać na potencjalny brak środków lub inne priorytety działalności samorządów lokalnych. Po czwarte w przypadku regionów „metropolitalnych” wysoki odsetek gmin wchodzących w ich skład był zaangażowany we współpracę, czemu mogła sprzyjać większa dostępności transportowa związana m.in. z istnieniem dużego lotniska międzynarodowego.

Kontynuacją tych zainteresowań jest moje uczestnictwo w **projekcie EUBORDERREGIONS** (European Regions, EU External Borders and the Immediate Neighbours. Analysing Regional Development Options through Policies and Practices of Cross-Border Co-operation) realizowanym w ramach 7 ramowego programu badań UE, w którym koordynuję kluczowy pakiet badawczy poświęcony porównaniu 14 studiów przypadku i zaproponowaniu rekomendacji dla Polityki Sąsiedztwa i Spójności Unii Europejskiej.

Rozwój regionalny w krajach Europy Środkowo-Wschodniej

Wspólnym mianownikiem tych dwóch grup studiów nad rozwojem obszarów metropolitalnych i regionów pozametropolitalnych były opracowania przekrojowe dotyczące krajów Europy Środkowo-Wschodniej, w szczególności moja rozprawa habilitacyjna (**zob. pkt 4**), ale również inne opracowania, w których próbowałem ocenić wpływ procesów metropolizacji i peryferializacji na zróżnicowania regionalne (**m.in. Gorzelak Smętkowski 2010; Smętkowski 2013a**).

W nawiązaniu do punktu 4. autoreferatu należy ponownie podkreślić, że również w świetle wyników innych moich analiz procesy metropolizacji były najważniejszym czynnikiem kształtującym strukturę regionalną krajów EŚW skutkującym wzrostem polaryzacji przestrzennej (**Gorzelak Smętkowski 2010, Smętkowski 2013a**). Z kolei najistotniejszym problemem rozwojowym w większości krajów jest wysokie zatrudnienie w sektorze rolniczym, co przy ciągłym spadku znaczenia tego sektora w wartości dodanej brutto oznacza postępującą marginalizację obszarów wiejskich. Należy jednocześnie zauważyć, że skala tego problemu w wymiarze wewnątrzrajowym z reguły stopniowo jednak maleje. Problemy na rynku pracy mają większe znaczenie różnicujące regiony wyłącznie na Słowacji i na Węgrzech. Powyższe procesy jak dotąd mają relatywnie mały wpływ na rozmieszczenie ludności w krajach EŚW gdyż w większości przypadków jej zmiany następują głównie na skutek naturalnego ubytku ludności, co może jednak częściowo wynikać z niedoskonałości statystyk migracyjnych. Natomiast migracje w wymiarze krajowym skierowane są przede wszystkim do obszarów metropolitalnych, a odpływ następuje właściwie ze wszystkich innych regionów za wyjątkiem najkorzystniej położonych z punktu widzenia powiązań gospodarczych lub atrakcyjnych turystycznie.

Kontynuacją tych zainteresowań jest moje uczestnictwo w **projekcie badawczym GRINCOH** (Growth - Innovation - Competitiveness: Fostering Cohesion in Central and Eastern Europe) 2013-2015, w

którym koordynuję pakiet badawczy poświęcony terytorialnemu wymiarowi procesu integracji nowych krajów członkowskich z Unią Europejską w kontekście celów polityki spójności UE.

Ocena wpływu polityk publicznych na rozwój regionalny i lokalny

W swoich badaniach duże znaczenie przywiązuję dla praktycznej użyteczności wyników dla władz publicznych. Stąd też angażowałem się w liczne studia o charakterze ewaluacyjnym - w tym realizowane również w okresie przed otrzymaniem stopnia doktora - dotyczące m.in. instrumentów polityki regionalnej na przykładzie specjalnych stref ekonomicznych (**m.in. Smętkowski 2007b**), instrumentów rynku pracy (**Krok, Smętkowski 2004**), a także oceny programów współpracy transgranicznej (m.in. w ujęciu transportowym **Smętkowski 2004**). Do najnowszych moich prac w tym nurcie należy analiza wpływu polityki spójności na rozwój dużych miast w odniesieniu do ich konkurencyjności (**Smętkowski 2011a**) oraz dyfuzji procesów rozwojowych w ich otoczeniu (**Smętkowski 2011b**).

Podsumowując wyniki tych ostatnich badań dotyczących wpływu polityki spójności 2004-2006 na rozwój dużych polskich miast (**Smętkowski 2011a**) może stwierdzić, że ta polityka miała niewątpliwie wpływ na wzrost ich konkurencyjności i poprawę sytuacji gospodarczej. Wynikało to jednak przede wszystkim z wystąpienia efektu popytowego polegającego na tworzeniu przez inwestycje publiczne popytu na różnego rodzaju usługi oraz produkty. Znacznie poszczególnych rodzajów interwencji było jednak dość zróżnicowane, co szczegółowo przedstawiam na podstawie przeprowadzonych analiz ilościowych. Natomiast w odniesieniu do wpływu środków polityki spójności na dyfuzję procesów rozwojowych w otoczeniu dużego miasta (**Smętkowski 2011b**) można podkreślić, że nie były one w stanie przełamać zachodzących w skali obszaru metropolitalnego procesów przestrzennej dekoncentracji ludności, podmiotów gospodarczych i miejsc pracy, co jest charakterystyczne dla współczesnych procesów metropolizacji. Z drugiej strony w skali regionalnej następowały procesy koncentracji ludności i potencjału gospodarczego w obszarach metropolitalnych, co również było obserwowane w większości europejskich makroregionów metropolitalnych. Podsumowując procesy zmian rozmieszczenia ludności i przedsiębiorstw oraz miejsc pracy w układzie miasto-region i metropolia-region wynikały przede wszystkim z decyzji lokalizacyjnych i zachowań przestrzennych jednostek i decydentów, które tylko do pewnego stopnia mogły być modyfikowane na skutek interwencji publicznej, w tym podejmowanej w ramach polityki spójności. Ten wpływ pokazałem na podstawie wyników przeprowadzonych badań ankietowych.

Lista publikacji własnych omówionych w punkcie 5 autoreferatu (pełna lista publikacji własnych stanowi załącznik nr 4 do wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego; kserokopie publikacji wydanych po 2005 r. (otrzymanie stopnia naukowego doktora) – dołączono do wniosku):

- Celińska, Miszczuk, Płoszaj, **Smętkowski M.**, 2010, Aktualne problemy demograficzne Polski wschodniej, Raporty i analizy EUROREG Nr 5, ss. 65.
- Jałowiecki B., Sekuła E., Tucholska A., **Smętkowski M.**, 2009, Warszawa. Czyje jest miasto?, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2009, ss. 280.
- Gorzelak G., **Smętkowski M.**, 2005, Metropolia i jej region w gospodarce informacyjnej, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2005, ss. 224.
- Gorzelak G., **Smętkowski M.**, 2010, Regional development dynamics in Central and Eastern

European countries [w:] G. Gorzelak, J. Bachtler, M. Smetkowski (red.) Regional development in Central and Eastern Europe. Development processes and policy challenges, Routledge, New York, 2010, s.34-58.

- Krok K., **Smętkowski M.**, 2004, Rynek pracy w skali lokalnej: studium przypadku - Człuchów [w:] R. Szul, A. Tucholska (red.), Rynek pracy w skali lokalnej, Wydawnictwo Naukowe Scholar i EUROREG, Warszawa, s. 105-152.
- Krok K., **Smętkowski M.** (red.), 2006, Cross-border Co-Operation of Poland after EU Enlargement: Focus on Eastern Border, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2006, ss. 171.
- Mrinska O., **Smętkowski M.**, Wronka T., 2013, Territorial co-operation in Poland – Slovakia – Ukraine border regions [w:] G. Gorzelak, K. Zawalińska (red.) European Territories: From Cooperation to Integration?, Wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa, s.210-219.
- **Smętkowski M.**, 2004, Program Współpracy Przygranicznej Phare Polska-Niemcy – ujęcie sektorowe: transport [w:] G.Gorzelak, J. Bachtler, M.Kasprzyk (red.), Współpraca transgraniczna Unii Europejskiej: doświadczenia polsko-niemieckie, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 152-206
- **Smętkowski M.**, 2007a, Delimitacja obszarów metropolitalnych – nowe spojrzenie [w:] G. Gorzelak, A.Tucholska (red.), Rozwój, region, przestrzeń, MRR, EUROREG, s. 215-233.
- **Smętkowski M.**, 2007b, Rola specjalnych stref ekonomicznych w kształtowaniu struktury przestrzennej przemysłu w Polsce [w:] Ziolo Z., Rachwał T., Procesy transformacji układów przestrzennych przemysłu na tle zmieniającego się otoczenia, Prace Komisji Geografii Przemysłu PTG, Nr 10, Warszawa-Kraków, s. 204-216.
- **Smętkowski M.**, 2008, Różnice między wschodem i zachodem Polski: Sektor małych i średnich przedsiębiorstw [w:] G. Gorzelak, A. Tucholska (red.) Historyczno-kulturowe uwarunkowania rozwoju: Polska i Ukraina, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa, s. 151-168.
- **Smętkowski M.**, 2009a, Region Kopenhagi w świetle koncepcji rozwoju policentrycznego [w:] A. Jewtuchowicz, A. Rzeńca (red.), Współczesne wyzwania miast i regionów, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 131-152.
- **Smętkowski M.**, 2009b, Zróżnicowania społeczno-przestrzenne Warszawy - inercja czy metamorfoza struktury miasta?, Przegląd Geograficzny z. 4, s. 461-482.
- **Smętkowski M.**, 2010, Miasta i system osadniczy Polski w perspektywie europejskiej [w:] A. Tucholska (red.) Europejskie wyzwania dla Polski i jej regionów, MRR, Warszawa, s. 183-199.
- **Smętkowski M.**, 2011a, Polityka spójności a konkurencyjność dużych polskich miast, Studia Regionalne i Lokalne Wydanie Specjalne 2011, s. 31-56.
- **Smętkowski M.**, 2011b, Wpływ polityki spójności na dyfuzję procesów rozwojowych w otoczeniu dużych polskich miast, Studia Regionalne i Lokalne, Wydanie Specjalne 2011, s. 123-154.

- **Smętkowski M.**, 2012, Wschodnie obszary problemowe i ich trajektorie rozwojowe na przykładzie Polski i Niemiec, *Studia Regionalne i Lokalne* Nr 4(50), s. 29-53.
- **Smętkowski M.**, 2013a, Regional disparities in Central and Eastern Europe: trends, drivers and prospects, *Europe-Asia Studies*, Vol. 65(8), p.1529-1554.
- **Smętkowski M.**, 2013b, Typologies of regions according to determinants and types of territorial co-operation [w:] G. Gorzelak, K. Zawalińska (red.) *European Territories: From Cooperation to Integration?*, Wyd. Nauk. SCHOLAR, Warszawa, s.97-133.
- **Smętkowski M.**, Gorzelak G., 2008, Metropolis and its region: New Relations in the Information Economy, *European Planning Studies*, Vol. 16(6), p. 727-743..
- **Smętkowski M.**, Gorzelak G., Kozak M., Olechnicka A., Płoszaj A., Wojnar K., 2011, The European metropolises and their region: from economic landscapes to metropolitan networks, *Wydawnictwo Naukowe Scholar*, Warszawa, ss. 350.
- **Smętkowski M.**, Jałowicki B., Gorzelak G., 2009, Obszary metropolitalne w Polsce – diagnoza i rekomendacje *Studia Regionalne i Lokalne* Nr 1(35), s. 52-73

Opis wybranych aspektów działalności przedstawionych w załączniku 3 w części III

W czasie dotychczasowej pracy naukowej brałem czynny udział (wygłaszając referaty) w wielu konferencjach krajowych i zagranicznych. Listę wybranych konferencji wraz z tytułami moich wystąpień, a także opis współpracy badawczej z zagranicą przedstawiam w załączniku 3 do wniosku (część I). Należy też zauważyć, że niejednokrotnie przewodniczyłem sesjom poświęconym zagadnieniem rozwoju regionalnego i polityki regionalnej w ramach konferencji zagranicznych i krajowych. Ponadto część moich wystąpień (m.in. w Luksemburgu, Berlinie i Rydze) była rezultatem imiennego zaproszenia przez organizatorów, dzięki czemu miałem możliwość przedstawienia wyników moich badań dotyczących procesów metropolizacji i spójności terytorialnej regionów metropolitalnych w Europie.

Moja działalność międzynarodowa jest szeroko rozwinięta, co przejawia się stałą współpracą z licznymi ośrodkami badawczym – nierzadko wiodącymi lub aspirującymi do zajęcia kluczowej pozycji w danej problematyce jak np. European Policy Research Centre, University of Strathclyde (polityka regionalna), Karelian Institute, University of Eastern Finland (studia transgraniczne), BEST, Politecnico di Milano (gospodarka przestrzenna), czy IGEAT, Université Libre de Bruxelles (planowanie przestrzenne i regionalne). Współpraca ta ma miejsce w ramach konsorcjów badawczych powołanych do realizacji projektów w ramach Europejskiej Sieci Obserwatoriów Planowania Przestrzennego (ESPON) (5 projektów), a także Ramowego Programu Badań Unii Europejskiej w edycjach 5 (1 projekt), 6 (2 projekty) i 7 (2 projekty). Innym przejawem mojej aktywności międzynarodowej są wyjazdy stypendialne (University of Victoria, School of Public Administration oraz Roskilde Univeristet Centre, Department of Environmental, Social and Spatial Change), które było okazją nawiązania szeregu cennych kontaktów naukowych, a ich efekty zostały wykorzystane przy opracowaniu rozprawy habilitacyjnej.

Ponadto od początku swojej działalności naukowej (2000 r.) aktywnie działam w Stowarzyszeniu Regional Studies Association – Sekcja Polska będąc członkiem zarządu pełniącym funkcje skarbnika. Macierzyste stowarzyszenie jest jedną z kluczowych organizacji zrzeszających badaczy i praktyków

zajmujących się problematyką rozwoju regionów i polityki regionalnej. W jego ramach regularnie uczestniczę w spotkaniach przedstawicieli krajowych (ambasadorów) stowarzyszenia, którą to funkcję pełnię formalnie od 2009 roku. W 2011 r. wraz z Dr Olgą Mrinską założyłem sieć badawczą finansowaną ze środków RSA poświęconą ocenie wpływu kryzysu gospodarczego na rozwój regionów stołecznych, w ramach której odbyły się trzy międzynarodowe seminaria poświęcone temu zagadnieniu.

W swojej pracy dużą wagę przywiązuję do wymiaru praktycznego. W efekcie większość moich publikacji zawiera rekomendacje wskazujące kierunki pożądanych zmian w politykach publicznych, a w szczególności w krajowej i europejskiej polityce regionalnej. Uczestniczyłem także w przygotowaniu szeregu ewaluacji i ekspertyz na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji oraz Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy poświęconych m.in. a) procesom metropolizacji i delimitacji obszarów metropolitalnych; b) współpracy transgranicznej, w tym realizowanej w ramach Polityki Sąsiedztwa; c) rozwoju polskich regionów, w tym wchodzących w skład makroregionu Polski wschodniej; d) ocenie wpływu interwencji publicznej na rozwój dużych miast oraz regionów przygranicznych.

Istotną część mojej pracy stanowi działalność dydaktyczna. W jej ramach prowadzę zajęcia dla studentów II stopnia w zakresie gospodarki przestrzennej w Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych (EUROREG), w tym od 2012 r. seminarium magisterskie pt. „Rozwój miast i regionów”. Ponadto od 2001 roku jestem koordynatorem praktyk terenowych dla studentów gospodarki przestrzennej, które są ściśle powiązane z licznymi projektami badawczymi realizowanymi przez EUROREG. Ponadto od 2008 r. prowadzę wykłady i ćwiczenia dotyczące procesów metropolizacji, rozwoju regionalnego i polityki regionalnej w ramach Akademii Rozwoju Regionalnego organizowanej przez Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych EUROREG, Uniwersytet Warszawski na rzecz Ministerstwa Rozwoju Regionalnego. W ramach Akademii pod moim kierunkiem powstało kilkanaście prac dyplomowych.

W 2012 r. nawiązałem współpracę z Instytutem Gospodarki Światowej i Regionalnej działającym w ramach Wydziału Ekonomii Uniwersytetu w Miskolcu. W efekcie w bieżącym roku zostałem zaproszony do wygłoszenia gościnnego wykładu dotyczący procesów metropolizacji w różnych skalach przestrzennych ze szczególnym uwzględnieniem krajów Europy Środkowo Wschodniej. Ponadto jestem zaangażowany w organizację wizyty studyjnej pracowników i studentów tej jednostki w Warszawie.

Warszawa, 14 kwietnia 2014 r.

Maciej Kupkowski